

Валуєва Н. М.,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу
Дніпровського державного технічного університетуОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ І ПЕРЕКЛАДУ СУЧАСНИХ
ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Стаття присвячена розгляду фразеологічних одиниць, що утворилися у мові в останні десятиліття. Їх аналіз дозволяє виявити ті процеси та явища, які є актуальними для сучасності і знаходять відбиття у фразеологічному фонді англійської мови. Крім того аналізуються основні способи передачі англомовних фразеологічних інновацій українською мовою.

Ключові слова: фразеологізм, неологізм, інновація, калькування, описовий переклад.

Фразеологізми є складовою частиною будь-якої мови та джерелом невинного поповнення її лексичного складу. Ідіоматичні одиниці являють собою найбільш мальовничу частину словникового складу, є відбиттям традицій певного народу, його звичаїв, світобачення, національного характеру. Відомо, що фразеологія є однією з «консервативних» підсистем мови, оскільки тісно пов'язана з особливостями життя певного соціуму і відбиває реалії, притаманні саме окремій спільноті, виступаючи своєрідним фактографічним джерелом інформації про носіїв мови. Проте, зараз, в епоху процесів глобалізації й інтеграції, частина фразеологізмів, що виникають в одній мові, доволі швидко проникають і в інші мови, становлячись їх невіддільною складовою. Найбільш показовою у цьому відношенні є англійська мова.

Постановка проблеми. Англійська мова активно реагує на зміни, які відбуваються як в англомовному суспільстві, так і у світі, що у свою чергу знаходить відображення у мові. «Яскравими факторами, що засвідчують динамічний характер мови, є неологізація її лексичного складу» [1, с. 138]. Фразеологія англійської мови не є виключенням: в останні десятиліття було зафіксовано сотні фразеологічних інновацій, особливо у розмовному мовленні. Вивчення особливостей сучасних фразеологічних одиниць є одним з актуальних питань лінгвістики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні питання виділення фразеологічних одиниць, їх типологія доволі ґрунтовно розроблені у наукових працях (роботи Н.М. Амосової, В.В. Виноградова, О.В. Куніна, О.С. Кубрякової, О.І. Смирницького, Р.П. Зорівчак, Р. Глезер, В.Н. Телія, Л.П. Сміт та інших). Попри те, що проблемам фразеології присвячено чимало робіт, існує багато суперечливих питань, інші ж потребують уточнення й подальшої розробки, зокрема, теорія формування значення фразеологізмів, нових методів лінгвокультурологічного аналізу. Має інтерес і питання адекватного перекладу сучасних фразеологізмів, а також ступінь образної різниці фразеологізмів мови оригіналу й мови перекладу, що свідчить про різницю у картині світу різних народів, що обумовлюють актуальність нашого дослідження.

Метою статті є дослідження особливостей фразеологічних інновацій останніх десятиліть в англійській мові, аналіз процесів у суспільстві, що обумовили їх появу, шляхи відтворення фразеологічних одиниць мовою перекладу.

Матеріалом дослідження є вибірка сучасних фразеологічних одиниць з електронного англомовного словника нової лексики Oxford English Dictionary, онлайн ресурсів wordspy.com та urbandictionary.com.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фразеологізми є відбитком розуміння світу носіями мови й передають відношення людей до різних його проявів. Основним джерелом фразеологізмів є усне мовлення, проте багато фразеологізмів у складі мови з'явилося завдяки художній літературі. За своїм походженням фразеологічні одиниці (далі – ФО) можуть бути споконвічними й запозиченими. В умовах сьогодення зазначається утворення значної кількості нових англомовних фразеологізмів, що відображають реалії сучасного життя. Чи увійдуть вони до лексичного фонду мови стане відомо лише з часом, оскільки, як і неологізмам, для отримання статусу «офіційної» фразеологічної одиниці вони повинні широко вживатися й відтворюватися носіями мови у різних контекстах у своїй первинній формі. ФО є «семантично пов'язане сполучення слів, що виникає у мові як результат метафоризації його значення, та відтворюється у вигляді специфічної, усталеної та цілісної конструкції» [2, с. 30]. Для диференціації ФО багато дослідників дотримуються структурно-семантичної класифікації В.В. Виноградова поділяє ФО на фразеологічні зрощення, єдності й сполучення. Зазначимо, що термін «ідіома» у вітчизняній лінгвістиці, на відміну від англійської, характеризує ФО з максимальним ступенем зрощення. В англомовному науковому просторі усі фразеологізми називають ідіомами [3, с. 2].

У нашому дослідженні ми розділяємо точку зору Н.В. Соловйової стосовно визначення фразеологізму: «фразеологічеська одиниця – это сочетание слов, которое восходит к двум или более семантически самостоятельным словам, каждое из которых имеет или имело собственное номинативное значение. Став фразеологическим, сочетание слов приобретает новое значение, полностью или частично не зависящее от бывших его компонентов, и это новое значение становится единицей номинации подобно значению отдельного слова» [4, с. 11-12].

Джерелом багатьох сучасних фразеологічних виразів є засоби масової інформації, інформаційні технології, суспільно-політична та соціально-економічна сфери, розмовна мова. Згідно з дослідженням Ю.А. Зацного та А.В. Янкова [5] у структурно-семантичному плані сучасні ФО представлені переважно номінативними словосполученнями зі значною перевагою субстантивних одиниць (*attention minute, bed head, cockroach problem, Coca-Colanization, game potato, Hollywood no* тощо) та номінативними дієслівними фразеологізмами (*boiling the frog, drink the Kool-Aid, nailing jelly to a tree, open the kimono, paint the tape, put wood behind the arrow* тощо).

Реалії сьогодення – ідеї політкоректності, евфемістичні процеси, розвиток інтернет-технологій, тероризм, расова

дискримінація, політичні й економічні зміни і т.і. – змінюють «мовну картину світу», обумовлюючи появу великої кількості неологізмів, фразеологічних неологізмів для позначення нових ідей, понять, явищ, предметів, які з часом можуть увійти до загальноживаної лексики. Для нашого дослідження переважна кількість ФО була відібрана з електронного ресурсу wordspy.com, який фіксує появу нових лексичних одиниць, визначає їх приналежність до граматичної категорії, надає їх визначення, а також контексти, в яких вони були використані з посиланням на джерело (головним чином публіцистичні статті). Аналіз мовного матеріалу засвідчив, що для англомовного середовища пріоритетними сферами й галузями, які зазнають змін і сприяють появі нових слів та виразів, є:

- економіка (бізнес, фінанси, інвестиції тощо) (*couch-cushion change* – занадто мала, невтішна сума грошей; *to moon the giant* – нерозумно недооцінювати свого супротивника, бізнес-конкурента; *to paint the tape* – збільшення ціни акцій нечесними способами; *to put skin in the game* – робити значні інвестиції у компанію, підприємства, у роботі яких особливо зацікавлений; *to put wood behind the arrow* – здійснювати фінансову чи будь-яку іншу підтримку компанії, товару тощо);

- інформаційні й комп'ютерні технології (*attention minute* – хвилинка уваги (своєрідний вимір «уваги» користувачів, що дозволяє ІТ спеціалістам визначити, скільки часу користувач приділяє певній інформації; *pajamahadeen* (pajama + Mujahadeen) – «борці удома», блогери, які знаходять і викладають у мережах помилки, зроблені ЗМІ);

- суспільно-політичне життя (прояви насильства, тероризму, приниження тощо) *JeSuisCharlie* – вираз утворився після теракту у редакції Шарлі Хебдо (Charlie Hebdo) у 2015 році і є тематичним посиланням (хештегом) у соціальних мережах, що об'єднує повідомлення з виявами підтримки свободи слова, преси, свободи від терору, *so September 10* – вираз щодо ідей, поглядів, які були важливими до терористичних актів 11 вересня 2001 року, але втратили актуальність після; *meat in a seat* (зневажливо) – працівник, або клієнт, який розглядається лише як джерело доходу; *open the kimono* – оприлюднювати приватну інформацію.

Крім того, серед нових тематичних груп ФО виокремлюють евфемістичні фразеологізми (*bar-chef* (бармен), *beautiful vault* (гральні автомати), *cot potato* (нідліток, який багато часу проводить перед екраном ТВ), *customer of size* (пасажира авіалінії великих розмірів та ваги), *interview without coffee* (виклик підлеглого до начальника для дисциплінарного покарання) [5]), поява яких обумовлена суспільними процесами політкоректності й евфемізації та VIP-фразеологізмами (вирази політичних та державних діячів): *women of cover* (мусульманські жінки), *axis of evil* (країни, що підтримують тероризм), *terrorist underworld* (нідпільний світ терористичних організацій) (Д.У. Буш), *unknown unknowns* (невідомі невідомості) (Д. Рамсфельд) [5, с. 18]).

Серед зафіксованих ідіоматичних виразів ресурсів wordspy.com значну кількість складають багатокомпонентні композити: **birds-of-a-feather meeting** (n.) (зустрічі й конференції представників комп'ютерних технологій, на яких вони обмінюються досвідом), **electric-can-opener question** (n.) (визнання того, що старі технології краще за нові), **get-off-my-lawn** (adj.) (старомодні погляди), **torch-and-pitch-fork** (adj.) (вираз щодо розлюченого натовпу, який вимагає помсти), **Ctrl-Alt-Delete** (n.) (ця комп'ютерна комбінація

часто зустрічається у розмовному мовленні для вираження бажання переосмислити що-небудь, почати з початку).

Багато прикладів ФО з компонентом-зоонімом *black elephant* (потенційний ризик, про який всім відомо, але який прилюдно не визнають або не обговорюють), *de-elephant* (обговорювати існуючу, проте не загальновизнану проблему). Дана ФО являє собою трансформований варіант виразу *the elephant in the room* – очевидна проблема, проте яка ігнорується, у розмовному варіанті може бути відтворена як «слона-то я і не помітив»), *dog that caught the car* (вираз описує стан людини, яка досягла мети/того, що бажала, але не знає, що робити далі), *dog watching TV* (виконувати певну роботу, не розуміючи її суті), *goat cheese curtain* (умовна межа між витонченими смаками/поглядами городян та простими селянами або менш рафінованими верствами суспільства), *walk the cat back* (намір зрозуміти щось, ретроспективно відновити хід подій), *wave a dead chicken* (намагатися вирішити проблему, роблячи кроки, які, на вашу думку, не принесуть користі, але тим не менш необхідні для задоволення інших, які вважають інакше), *boiling the frog* (вводити щось поступово, частинами, і у такий спосіб оминуть категоричної негативної реакції). Приклади такої політики (*wave a dead chicken*) можна спостерігати в економіці, наприклад, поступове збільшення цін, не одноразове здороження на значний відсоток, а частинами, протягом тривалого часу, що проходить непомітно для споживачів і не визиває хвилю невдоволення й протесту. Також подібні явища можна спостерігати у ЗМІ, коли, наприклад, рекламний проміжок поступово збільшується: спочатку один-два рекламних ролики переривають передачу, коли глядач зникає до цього, кількість роликів значно збільшується.

Наведені приклади яскраво засвідчують, що метафора залишається «ефективним інструментом фразеологічної об'єктивації нових денотативних ситуацій» [6, с. 139], образно відзеркалюючи сучасні реалії суспільного й особистого життя людей.

Нерідко у зв'язку з новизною поняття, явища, предмету, що називають нові ФО, виникає потреба в їх трактовці для самих носіїв мови. Тому такі електронні ресурси, як Oxford English Dictionary, wordspy.com, urbandictionary.com [7; 8; 9] та інші не лише фіксують появу новотворів, але й пояснюють їх значення, надаючи приклади їх вживання у різних контекстах. Крім того, часто в основі ФО лежить лінгвокраїнознавчий аспект, певна подія, яка і обумовила появу того чи іншого виразу. Ці особливості потрібно враховувати і під час передачі сучасних фразеологізмів іншою мовою. ФО, які з'явилися внаслідок відомих у світі подій або явищ, процесів, станів, характерних для суспільно-політичного, економічного життя різних держав, народів можна передавати шляхом калькування у поєднанні (за потребою) з описовим перекладом. Проте у зв'язку з новизною самих понять, відбиття яких знаходить відображення у сучасних англомовних ФО, вони переважно передаються описовим способом.

Висновки. Фразеологічні системи мов не є повністю незмінними системами, політично-економічні, науково-технічні, культурні зміни у суспільстві неодмінно відображаються у мові, привносячи у мову велику кількість новотворів. Реалії сьогодення часто метафорично й метонімічно переосмислюються, збагачуючи мову образними виразами й зворотами. Сучасні фразеологічні інновації свідчать про актуальні явища сучасного життя – загроза свободи слова, расова дискримінація, тероризм, погіршення стану навколишнього середовища,

збільшення ролі інформаційних технологій, зокрема інтернету, соціальних мереж у повсякденному житті людей.

В останні десятиліття в англійській мові було створено сотні фразеологічних одиниць, про що свідчать дані словників неологізмів, онлайн-ресурсів, які фіксують новотвори, надаючи їх пояснення та контекст з посиланнями на джерела вживання. Їх відтворення іншою мовою вимагає від перекладача врахування етнокультурної специфіки ФО, сфери вжитку, наявність подібних явищ у мові перекладу. До найбільш розповсюджених способів передачі ФО мовою перекладу відносять калькування та описовий переклад.

Література:

1. Малярчук О.В. Особливості творення неологізмів-телескопізмів у сучасній англійській мові (на матеріалі лексикографічних джерел). Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство. 2015. № 5. С. 137–140.
2. Кравцова І.І. Фразеологізми в сучасній англійській мові: визначення, підходи, класифікації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2016. № 20. Том 2. С. 29–32.
3. Беликова И.Ф. Роль фразеологизмов в лексической системе языка. Гуманитарный вестник. 2013. Вып. 7. С. 1-6. URL: <http://hmbul.bmstu.ru/catalog/pedagog/engped/90.html>
4. Соловьева Н.В. Лексические и фразеологические неологизмы, вступающие в отношения противоположности: автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка». М., 2007. 20 с.
5. Зацний Ю.А., Янков А.В. Нова розмовна лексика і фразеологія: Англо-український словник. Вінниця: Нова Книга, 2010. 224 с.
6. Ильяхина И.А. Метафора и фразеологические единицы. Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2010. № 1 (5): в 2-х ч. Ч. 1. С. 139–142.
7. Oxford English Dictionary. URL: <http://public.oed.com/the-oed-today/recent-updates-to-the-oed/>
8. <https://www.wordspy.com/>
9. <https://www.urbandictionary.com/>

Валуева Н. Н. Особенности функционирования и перевода современных фразеологических единиц в английском языке

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению фразеологических единиц, которые появились в языке в последнее десятилетие. Их анализ позволяет выявить те процессы и явления, которые являются актуальными для современности и находят отражение во фразеологическом фонде английского языка. Также анализируются основные способы передачи английских фразеологических инноваций на украинский язык.

Ключевые слова: фразеологизм, неологизм, инновация, калькирование, описательный перевод.

Valuyeva N. Functioning peculiarities and translation of modern English phraseological units

Summary. The article is devoted to the study of phraseological units that have recently appeared in English. Their analysis allows us to identify those processes and phenomena that are relevant to the present and are reflected in the phraseological foundation of the English language. Also, the main ways of transferring English phraseological innovations into the Ukrainian language are analyzed.

Key words: phraseology, neologism, innovations, calquing, descriptive translation.